KIM BYŁ TWÓRCA „CHOREGO KOTKA”?

Stanisław Jachowicz to jeden z pierwszych i jednocześnie najbardziej znanych polskich pisarzy dla dzieci. Był poetą, pedagogiem, działaczem charytatywnym i patriotą. Całe swoje życie poświęcił dzieciom.

Urodził się 18 kwietnia 1796 roku w Dzikowie (dzisiaj to dzielnica Tarnobrzega). Jego ojciec Wojciech Jachowicz był zarządcą dóbr rodziny Tarnowskich. Zmarł, gdy Stanisław miał cztery lata. Wychowaniem chłopca zajęła się matka Wiktoria z Dobrzańskich. Pobierał nauki w szkole ojców pijarów w Rzeszowie, później w gimnazjum w Stanisławowie. Studiował filozofię na lwowskim uniwersytecie.

Aktywista i patriota

Już podczas studiów we Lwowie angażował się w działalność polityczno-społeczną. Założył tajne Towarzystwo Ćwiczącej się Młodzieży w Literaturze Ojczystej oraz Towarzystwo Studenckie Koła Literacko-Naukowego. Po ukończeniu lwowskiej edukacji wyjechał do Warszawy, gdzie pracował jako aplikant w Prokuratorii Królestwa Polskiego. Szybko jednak z tej pracę zrezygnował, podjął bowiem pracę w szkole. Zaangażował się też w działalność patriotyczną, wstąpił bowiem do Związku Wolnych Polaków, tajnej organizacji stawiającej sobie za cel niepodległość Polski. Gdy organizacja została zdemaskowana i rozwiązana, nie zrezygnował z działalności patriotycznej. Był współzałożycielem i jednym z sekretarzy Towarzystwa Patriotycznego. Poparł także powstanie listopadowe, a później zainicjował akcję pomocy dla sierot po poległych powstańcach. Po upadku powstania Jachowicz otrzymał zakaz zajmowania posad rządowych i publikacji. Nie mógł więc też pracować w szkołach państwowych.

Pedagog

Pracę nauczyciela podjął z potrzeby serca, było to zresztą przez długi czas jego jedyne zajęcie i źródło utrzymania. Wielokrotnie podkreślał, że jest to jego prawdziwe powołanie. Uczył języka polskiego i literatury polskiej, zarówno w szkołach (na pensjach), jak też udzielał lekcji prywatnych. Bardzo dbał o czystość i piękno polszczyzny. Swoją pracę traktował jak misję. Opracowywał nowe metody pedagogiczne i wychowawcze, oparte na relacjach z dziećmi, a jednocześnie niepozbawione surowości. Jako pierwszy także wykorzystał poezję do „przemycania” nie tylko wartościowych treści, ale i konkretnej wiedzy, np. tworzył wiersze, które pomagały dzieciom w nauce liczenia. Opracowywał też podręczniki, jak „Elementarne dziełka gramatyki i geografii” czy „Pomysły do poznania zasad języka polskiego”. Wiele jego uczennic stało się postępowymi pozytywistkami.

Bajkopisarz

Pierwsze bajki opublikował, jeszcze będąc studentem, w 1818 r. w „Pamiętniku Lwowskim”. Debiutem literackim Stanisława Jachowicza był wydany w 1824 roku zbiór 58 bajek oraz umoralniających opowiastek dla najmłodszych, które zadedykował: „Cieniom najdroższej Matki”. To jedne z pierwszych polskich utworów wydanych dla najmłodszych. Autor brał udział w redagowaniu „Tygodnika dla Dzieci” kierowanego przez Ignacego Chrzanowskiego. Była to zupełna nowość. Wcześniej istniało tylko jedno polskie pismo dla małych czytelników pt. „Rozrywki dla Dzieci” (prowadziła je Klementyna Hoffmanowa w latach 1824–28). W 1830 r. Jachowicz redagował pierwszą w Europie codzienną gazetkę – „Dziennik dla Dzieci”, a innowacją było to, że do jej tworzenia zaprosił dzieci, których artykuliki publikował.

Jachowicz napisał kilkaset wierszowanych powiastek dla dzieci, ale też dla młodzieży. Na „Chorym kotku”, „Andzi” i innych postaciach z jego bajek wychowały się całe pokolenia. Do dzisiaj są to wierszyki znane i lubiane przez maluchy. Ezop z Dzikowa w swoich opowiastkach zawarł to, w co sam wierzył: surowe wychowanie, ale też otwartość, zrozumienie i prostotę. Był przeciwnikiem kar cielesnych, ale

wierzył, że należy dzieciom uświadamiać konsekwencje swoich działań, dlatego czasami bohaterów jego powiastek spotykają dość surowe kary. Jachowicz cenił prawdomówność, miłość do przyrody i zwierząt, szacunek dla dorosłych, pracowitość, uczciwość. W swoich wierszach przekonywał, że warto być grzecznym, uczynnym, skromnym. Surowo piętnował przywary takie jak łakomstwo czy lenistwo. Do tego pisał prostym, czytelnym językiem. Uważał, że aby dotrzeć do dziecka, trzeba mówić w sposób dla niego zrozumiały, bezpośredni, bez alegorii i skomplikowanych metafor, co było w tamtych czasach nietypowym podejściem. Chętnie też sięgał po ludowe powieści i motywy, wykorzystywał sytuacje ze zwykłego domowego życia, doświadczenia znane każdemu dziecku i jego rodzicom.

Warto dodać, że Stanisław Jachowicz był także autorem pierwszych opracowanych zbiorów piosenek dla dzieci wydanych w połowie lat 50. XIX w. – „Śpiewy dla dzieci" i „Nowe śpiewy dla dzieci".

Filantrop

Rola pedagoga i pisarza ściśle związana była z działalnością charytatywną i pracą społeczną Stanisława Jachowicza. Pomagał dzieciom poległych w powstaniu listopadowym (stworzył dla nich sierociniec), następnie został członkiem Warszawskiego Towarzystwa Dobroczynności, w którym działał bardzo prężnie, wprowadzając wiele innowacji, sprawnie organizując akcje zbierania datków na rzecz osieroconych dzieci. To właśnie on zakładał pierwsze ochronki, czyli miejsca, gdzie dzieci pod nieobecność pracujących rodziców mogły przebywać pod opieką. Tutaj mogły się bawić, ale też pobierały nauki. Dodać należy, że pierwszą ochronkę otwarto w 1839 r. dla 120 dzieci w gmachu Warszawskiego Towarzystwa Dobroczynnego na Krakowskim Przedmieściu, a drugą nowo wybudowaną i nowocześnie urządzoną na Nowym Świecie. Jachowicz wykazywał niezwykłą aktywność i pomysłowość w gromadzeniu funduszy na te cele.

Warto dodać, że sam Jachowicz i jego rodzina żyli bardzo skromnie. Za działalność filantropijną w 1842 r. car przyznał mu Order Świętego Stanisława III klasy. Wnioskowali o to przyjaciele Jachowicza. Przyznanie tego odznaczenia bowiem zdejmowało z filantropa zakaz publikowania i zajmowania posad rządowych. Po zdjęciu zakazu publikowania znów mógł wydawać swoje książki, ale nie czerpał z nich korzyści finansowych – wszystko oddawał na cele charytatywne.

Sytuacja materialna rodziny Jachowiczów znacznie się pogorszyła, gdy Stanisław zachorował – stracił władzę w nogach i wzrok. Wówczas jego przyjaciele i uczniowie zainicjowali akcję pomocy w formie wydawnictwa pt. „Wieniec". Była to pamiątkowa księga w trzech tomach, do której teksty nadesłało 262 autorów, m.in. Cyprian Kamil Norwid, Aleksander Fredro czy Józef Ignacy Kraszewski.

Życie prywatne

Stanisław Jachowicz był dwukrotnie żonaty. Jego pierwsza żona Salomea Jabłońska po dwóch latach małżeństwa zmarła wraz z ich pierworodnym synem. Powtórnie poeta ożenił się dopiero po 8 latach, w 1833 r. z Antoniną Ośniałowską. Mieli dwóch synów – Eryka i Rudolfa, przysposobili także kilkoro osieroconych dzieci.

Stanisław Jachowicz zmarł w Warszawie w Wigilię Bożego Narodzenia w 1857 r. Został pochowany na Powązkach.

W Tarnobrzegu imieniem Stanisława Jachowicza nazwana została jedna z ulic. Był on także patronem Gimnazjum nr 1 w Tarnobrzegu. W 2016 r. w mieście obchodzono Rok Stanisława Jachowicza. Z tej okazji podjęto wiele cennych inicjatyw, m. in. Miejska Biblioteka Publiczna im. dr. M. Marczaka wydała książkę „Bajki i powiastki", wzbogaconą ilustracjami tarnobrzeskich artystek: Marioli Gadowskiej, Marii Bobrowskiej i Heleny Pileckiej, ukazało się też opowiadanie biograficzne autorstwa Marii Pałkus „Wyjechać czy zostać? (czyli jak Stanisław Jachowicz brata odwiedził)", natomiast Tarnobrzeskie

Towarzystwo Historyczne opublikowało Tarnobrzeskie Zeszyty Historyczne poświęcone Stanisławowi Jachowiczowi.

CIEKAWOSTKI

Autor nie zawsze publikował pod własnym nazwiskiem, swoje prace podpisywał także: Stanisław Rudolf lub Stanisław z Dzikowa.

Stanisław Jachowicz jako młodzieniec rozważał wstąpienie w stan duchowny.

Moralizatorski charakter bajek i opowiastek Jachowicza był czasami przedmiotem żartów ze strony innych pisarzy. Jego utwory wydrwili w swoich wierszach m.in. Julian Tuwim, czy Tadeusz Boy-Żeleński.

Jachowicz jest też twórcą wielu aforyzmów, np.: Cudze chwalicie, swego nie znacie, sami nie wiecie, co posiadacie (z wiersza „Wieś").

Opr. Renata Domka
Konsultacja: Maria Pałkus

Źródła:
https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Jachowicz-Stanislaw;3916150.html
https://pl.wikipedia.org/wiki/Stanis%C5%82aw_Jachowicz
http://mazowsze.hist.pl/19/Rocznik_Minsko_Mazowiecki/438/2006/15702/
https://wolnelektury.pl/katalog/lektura/bajki-i-powiastki/
https://polona.pl/search/?query=jachowicz_stanis%C5%82aw&filters=public:1
https://dzieje.pl/rozmaitosci/poczatki-polskich-bajek-dla-dzieci-moralizatorstwo-i-makabra
https://www.eduteka.pl/doc/jachowicz-stanislaw
https://www.publio.pl/stanislaw-jachowicz,a3654.html
https://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/results?q=stanis%C5%82aw+jachowicz&action=SimpleSearchAction&type=-6&p=0